

Stichting De Rijkere-orgel 1776

www.derijkereorgel.nl

info@derijkereorgel.nl

PROGRAMMABOEK BENEFIETCONCERTEN 2021

**t.b.v. de aankoop van het unieke historische orgel
uit 1776 van gebroeders De Rijkere**

Sint-Augustinuskerk, Zuidsingel 70, Middelburg

Inhoudsopgave

Welkom	4
Stichting De Rijckere-orgel 1776	5
Het De Rijckere-orgel in Beek	7
Benefietconcert 5 augustus 2021 Gerard Boot	9
<i>Programma</i>	9
<i>Programmatoelichting</i>	10
<i>Biografie</i>	11
Benefietconcert 12 augustus 2021 André Poortvliet	13
<i>Programma</i>	13
<i>Programmatoelichting</i>	14
<i>Biografie</i>	16
Benefietconcert 19 augustus 2021 Bram de Wolf	17
<i>Programma</i>	17
<i>Programmatoelichting</i>	18
<i>Biografie</i>	21
Benefietconcert 27 augustus 2021 Francesco Cera	22
<i>Programma</i>	22
<i>Programmatoelichting</i>	23
<i>Biografie</i>	25
Presentatieconcert 28 augustus 2021	26
Over de instrumenten	27
Agenda 2021	29
Steun ons	30

Welkom

Namens Stichting De Rijckere-orgel 1776 heet ik u van harte welkom op dit concert. Fijn dat u met uw komst bijdraagt aan de realisatie van een bijzonder project waardoor straks beide nog bewaard gebleven De Rijckere-orgels in Middelburg zijn te beluisteren!

Vorig jaar zomer organiseerden we als stichting onze eerste benefietconcerten. Dit jaar pakken we groter uit: naast de benefietorgelconcerten organiseren we een masterclass met een afsluitend presentatieconcert door de studenten. Deze educatieve activiteit past uitstekend bij de doelstellingen van onze stichting. We zijn verheugd dat Francesco Cera hiervoor naar Middelburg wil komen. Hij is een onbetwiste expert op het gebied van Italiaanse barokmuziek in het algemeen en het werk van Girolamo Frescobaldi in het bijzonder. We kijken dus uit naar 27 en 28 augustus aanstaande.

Daarnaast organiseren we in dit Sweelinck-jaar in november een Sweelinck-weekend op diverse locaties in de binnenstad van Middelburg. Daarnaast is er op tweede kerstdag een orgelconcert in de St. Augustinuskerk. In dit boekje vindt u meer informatie over deze activiteiten.

Naast de benefietconcerten zijn we als stichting druk bezig om de benodigde gelden voor dit project bij elkaar te krijgen. En daar kunt u zelf ook op verschillende manieren aan bijdragen. Bijvoorbeeld door een register te adopteren of donateur te worden. Kijkt u eens op de nieuwe website www.derijckereorgel.nl naar de mogelijkheden.

In dit programmaboekje leest u meer over de stichting en het aan te kopen De Rijckere-orgel. Vervolgens vindt u de programma's van de benefietconcerten en de toelichtingen hierbij.

We zijn het kerkbestuur van Oud Katholiek Zeeland veel dank verschuldigd voor het gebruik van de St. Augustinuskerk. De eigenaren van de klavecimbels danken we voor het ter beschikking stellen van deze instrumenten.

Voor nu wens ik u een fraai concert toe!

Namens Stichting De Rijckere-orgel 1776,

Gerard Boot, *voorzitter*

Stichting De Rijckere-orgel 1776

Van de 18^e -eeuwse Vlaamse orgelbouwfamilie De Rijckere is een tweetal instrumenten bewaard gebleven. Een drieklaviers-orgel dat in 1779 gebouwd werd voor de Oostkerk te Middelburg en een kleiner orgel dat in 1776 gebouwd werd voor de Hervormde kerk te Axel. Laatstgenoemde instrument werd in 1924 overgeplaatst naar de Protestantse kerk te Beek (Limburg, NL) en is in 2019 te koop aangeboden wegens voorgenomen kerksluiting in 2024.

De Stichting De Rijckere-orgel 1776 wil tot aankoop van dit instrument overgaan en het instrument plaatsen op de achtergalerij van de St. Augustinuskerk (voormalige Lutherse kerk) aan Zuidsingel 70 te Middelburg. Hiermee wordt voldaan aan de wens van de verkopende partij het instrument te huisvesten in een monumentaal gebouw.

Doelstellingen

Stichting De Rijckere-orgel 1776, opgericht op 21 februari 2020, heeft de volgende missie: het culturele erfgoed van de Vlaamse orgelbouwfamilie De Rijckere ontsluiten voor een breed publiek, door:

- het De Rijckere orgel uit Beek aan te kopen en te plaatsen in de St. Augustinuskerk te Middelburg;
- kennis omtrent de orgelbouwfamilie De Rijckere en haar orgels te verdiepen en te delen met het publiek;
- het organiseren van concerten, masterclasses en orgelexcursies zodat orgelstudenten en orgelliefhebbers kennis kunnen maken met dit specifieke Vlaamse orgeltype.

Een uniek instrument

Het specifieke karakter van het De Rijckere orgel maakt het bij uitstek geschikt voor de literatuur uit Renaissance en Barok. De middentoonstemming -uniek gezien het Zeeuwse orgelbezit- is van toegevoegde waarde voor het vertolken van oude muziek. De grote mate van originaliteit en klankschoonheid van dit bijzondere orgel kan niet hoog genoeg gewaardeerd worden. Het instrument is een unicum: het enige eenklaviers orgel van deze bouwers, dat vrijwel compleet bewaard gebleven is en ook het enige in zijn soort.

Een unieke kans

Wat maakt dit project van onze stichting waardevol?

- het is een unieke kans om de enige twee bewaard gebleven orgels van orgelbouwfamilie De Rijckere samen te brengen in Middelburg. Het orgel dat nu in Beek staat, is oorspronkelijk gemaakt voor een Zeeuwse kerk (Axel);

- het is het enige orgel in Zeeland dat gestemd is in de zogenaamde middentoonstemming. Dit geeft extra mogelijkheden om muziek uit Renaissance en Barok adequaat te vertolken;
- het orgel wordt geplaatst op de brede galerij van de St. Augustinuskerk, waardoor het instrument toegankelijk is voor kleine groepen en daardoor uitermate geschikt is voor het geven van masterclasses en orgelexcursies;
- aangezien de Oostkerk en de St. Augustinuskerk op loopafstand van elkaar gesitueerd zijn, zijn gecombineerde activiteiten goed mogelijk (bijvoorbeeld wandelconcerten);
- de St. Augustinuskerk wordt een nog aantrekkelijkere culturele locatie, vanwege haar twee historische orgels, de uitstekende akoestiek en goede verhuurmogelijkheden.

Comité van aanbeveling

Han Polman

Commissaris van de Koning in Zeeland

Léon Berben

Internationaal concertorganist & klavecinist, titulair-organist historisch orgel in Ostönnen

Bart Jacobs

Internationaal actief als organist & klavecinist, organist-titularis van de Sint-Michiels- en Sint-Goedelekathedraal te Brussel, organist van de Onze-Lieve-Vrouw-en-Leodegariuskerk van Bornem, docent orgel aan het kunsthumaniora van LUCA School of Arts in Leuven

Rein van der Kluit

Voorzitter Stichting Internationaal Orgelconcorso Haarlem, erevoorzitter Koninklijke Vereniging van Organisten en Kerkmusici (KVOK)

Luc Ponet

Organist-titularis O.L.V.-basiliek Tongeren (monumentaal Le Picardorgel, 1750), organist-in-residentie Landcommanderij/kasteel Alden Biesen en artistiek directeur Bach Academie Alden Biesen, stadsorganist en curator Leuven Orgelstad, gastprofessor (hoofdvak orgel) Leuven University College of Arts, campus Lemmens, Leuven

Het De Rijckere-orgel in Beek

Korte geschiedenis

In 1776 bouwden de broers Petrus Josephus en Johannes de Rijckere een orgel voor de Hervormde Kerk te Axel (Zeeuws-Vlaanderen). Na oplevering werd het instrument gekeurd door organist F.J. Heinrichs uit Goes. In oude stukken lezen we hier nog het volgende over: *“Vervolgens is het [orgel], op den 26 derzelfde maend, opgenomen door den Goeschen Organist Heinrichs, en niet alleen goedgekeurd, maer zelfs verklaerd, in malschheid en zwaerte van geluid, verscheiden’ Orgels in voorname Steden, welken oneindig meer gekost hadden, verre te overtreffen”*.

De 19^e eeuw heeft het instrument, op wat herstelwerk na, ongeschonden overleefd. In 1906 en 1911 zijn echter door J. van der Kleij diverse aanpassingen doorgevoerd. Zo is het handklavier vernieuwd, zijn de spaanbalgen vervangen door een magazijnbalg en zijn, naar de geest van die tijd, twee tongwerken ingeruild voor twee strijkers, een Viool 8' en een Voix Celeste 8'.

In 1924 werd het instrument door A.S.J. Dekker uit Goes overgeplaatst naar de Hervormde Kerk in het Limburgse Beek. Bij plaatsing in Beek werd de orgelkas ingekort en werd het aangehangen pedaal (omvang: CD-g) verwijderd. In 1965 werd het orgel, vanwege de restauratie van de kerk, gedemonteerd en opgeslagen.

In 1983 voerde de firma Fama & Raadgever de herplaatsing en restauratie uit. De orgelkas werd hersteld, de vlammen tussen de pijpvoeten werden weer aangebracht en de kas werd geschilderd en verguld. Er werd een nieuwe windvoorziening gemaakt en de windlade werd hersteld, het klavier en de registerknoppen werden vernieuwd en de dispositie werd hersteld, waarbij de twee verdwenen tongwerken werden gereconstrueerd.

Orgelkas

De fraaie orgelkas is gemaakt door de uit Axel afkomstige Hendrik Beaufort. Onbekend is wie het snijwerk maakte. Mogelijk is dit ook Hendrik Beaufort geweest. Het ontwerp is een typisch voorbeeld van de Vlaamse stijl uit de tweede helft van de 18^e eeuw. Ook zijn rococo-elementen zichtbaar. Sierelementen en onderdelen van de kas zijn verguld met bladgoud.

Het schilder- en/of verguldwerk werd uitgevoerd door Jacobus Platteeuw, eveneens inwoner van Axel. Oorspronkelijk was de orgelkas waarschijnlijk uitgevoerd in blank eikenhout, aangezien het bladgoud direct op het blanke hout is aangebracht. Het is de moeite waard dit nader te onderzoeken.

Dispositie

Het instrument telt dertien registers:

Bourdon 8'	Trompette 8'
Prestant 4'	(bas/discant, deling c/cis ¹)
Flûte 4'	Cromorne 8' (bas/discant, deling c/cis ¹)
Nasard 3'	Clairon 4' (bas)
Doublette 2'	
Tierce 1 3/5'	Overige registers:
Sesquialter II sterk (bas/discant, deling c/cis ¹)	Rossignol (nachtegaal)
Fourniture III sterk	Speelhulpen:
Cymbale II sterk	Tremblant Royal
Cornet V sterk (discant, vanaf cis ¹)	Tremblant Doux

Klavieromvang

CD t/m d³ (zonder CIS dus), totaal 50 pijpen per register.

Pedaal

Oorspronkelijk had het orgel een aangehangen pedaal, met omvang CD-g. Bij plaatsing in Beek is dit helaas verwijderd. De stichting spant zich in om het pedaal te reconstrueren.

Toonhoogte

A=403 Hz. Waarschijnlijk is dit de oorspronkelijke toonhoogte van het orgel.

Stemming

Het orgel is gestemd in middentoonstemming $\frac{1}{4}$ comma. Deze stemming werd tot in de late 18e eeuw toegepast en telt acht harmonische grote tertsen, die rein zijn op de noten c, d, es, e, f, g, bes; vier onzuivere verkleinde tertsen of kwarten op cis, fis, gis en h; elf verkleinde kwinten (met een kwart komma verkleind); één vergrote kwint, de wolfskwint, ook diabolus in musica genaamd gis - es. Deze stemming geeft verschillende gevoelswaarden en uitdrukkingen aan de gebruikte akkoorden en toonaarden, maar sluit er verschillende uit die onbruikbaar zijn omdat ze danig vals klinken. De stemming geeft aan muziek uit Renaissance en Barok een grote meerwaarde.

Het zou fantastisch zijn dit fraaie instrument, 100 jaar nadat het uit Zeeland verdween, weer terug naar onze provincie te brengen, zodat we van dichtbij de *malscheid en zwaarte van geluid* kunnen beluisteren!

Benefietconcert 5 augustus 2021 Gerard Boot

GERARD BOOT, *orgel*

'Allein Gott in der Höh sei Ehr':

Sweelinck, Speuy, Scheidt, Böhm, Bustijn en Bach

Programma

Jan Pieterszoon Sweelinck (1562-1621)

'Allein Gott in der Höh sei Ehr', SwWV 299

(MS Lynar B1, Staatsbibliotheek, Berlijn)

Fantasia Cromatica (d1), SwWV 258

(MS Lynar A1, Staatsbibliotheek, Berlijn)

Hendrik Speuy (1575-1625)

'Wie nach einem Wasserquelle'

(MS Bartfá 27, Nemzeti Muzeum, Budapest)

Samuel Scheidt (1587-1654)

Ballo del Granduca

(MS Bartfá 27, Nemzeti Muzeum, Budapest)

Georg Böhm (1661-1733)

'Allein Gott in der Höh sei Ehr'

(Mus. Ms. 30245, Staatsbibliotheek, Berlijn)

Partita *'Freu dich sehr, o meine Seele'*

(Ms. Fot. Bü 129, Staatsbibliotheek, Berlijn)

Pieter Bustijn (Middelburg, 1649-1729)

Suite V in g (uit: *IX Suites pour le clavessin*, Amsterdam, 1712)

- Preludio
- Allemanda
- Corrente
- Sarabanda
- Tempo di Gavotta

(Fetis 2956 B MUS, Koninklijke Bibliotheek Albert I, Brussel)

Johann Sebastian Bach (1685-1750)

Fantasia in C, BWV 570

(Andreas Bach Buch, Stadtbibliothek, Leipzig)

'Allein Gott in der Höh sei Ehr', BWV 715

(D-B Mus.ms. Bach P 804, Staatsbibliotheek, Berlijn)

Programmatoelichting

‘Allein Gott in der Höh sei Ehr’

In dit concert staan twee bekende koraalmelodieën centraal. *‘Allein Gott in der Höh sei Ehr’* (een koraal van Luther gebaseerd op het Latijnse Gloria), en *‘Freu dich sehr, o meine Seele’*, waarvan we de melodie ook kennen als psalm 42: *‘Wie nach einem Wasserquelle’*.

Het concert opent en sluit met ***‘Allein Gott in der Höh sei Ehr’***. We openen -hoe kan het ook anders in het Sweelinck-jaar- met Sweelinck. Hij schreef vier variaties, waarbij de eerste een koraalzetting is, de tweede een bicinium met de melodie in de sopraan, de derde laat de melodie in de tenor horen, waarna de laatste variatie afsluit met het koraal ‘in cantu 4 vocum’. In de bron worden deze variaties gevolgd door variaties van een aantal van zijn leerlingen, maar we horen vanavond alleen die van de meester zelf; ingetogen, vol innerlijke vreugde.

We vervolgen het programma met een toppunt van polyfoon meesterschap: de **Fantasia Cromatica**. Het is wellicht Sweelincks bekendste werk, waarschijnlijk vanwege het bijzondere karakter van het thema (een chromatisch dalende kwart) en de extreme turbulentie aan het einde wanneer het thema dubbel verminderd, dus vier keer zo snel, terugkomt. Dit thema wordt in de fantasie op allerlei manieren ontwikkeld: als canon, als ostinato en in de vergroting, verkleining, dubbele vergroting en dubbele verkleining. Het werk is overgeleverd in vijf verschillende bronnen, dat benadrukt hoe belangrijk dit werk binnen Sweelincks oeuvre is.

De componist van de tweestemmige bewerking over ***‘Wie nach einem Wasserquelle’*** (psalm 42) is niet zeker. Hoewel vroeger aan Sweelinck toegeschreven, is het waarschijnlijker dat Hendrik Speuy deze bewerking schreef. Deze tijdgenoot van Sweelinck die als organist van de Grote Kerk in Dordrecht werkzaam was, publiceerde in 1610 *De Psalmen Davids*, een uitgave met tweestemmige psalmbewerkingen.

Ballo del Granduca is een reeks van vijf variaties. Het thema is gebaseerd op een Italiaanse dans uit 1589, geschreven door Emilio de'Cavalieri ter gelegenheid van het huwelijk van Fernando I de Medici met Christina van Lotharingen. Het thema van de compositie, later bekend als *Aria di Fiorenza* of *Ballo del Granduca*, kreeg snel bekendheid in Europa en werd de basis voor minstens 100 bewerkingen. Ook dit werk is vroeger aan Sweelinck toegeschreven, maar waarschijnlijk is zijn bekende leerling Samuel Scheidt de componist.

Met de stap naar Georg Böhm bevinden we ons nog steeds in het spoor van Sweelinck. Het werkzame leven van Böhm, die oorspronkelijk uit Thüringen afkomstig was, wordt

verdeeld in drie perioden. Na zijn periode in Thüringen (1661 - circa 1690) verhuist hij met zijn gezin naar Hamburg. Aangenomen wordt dat Böhm tijdens zijn Hamburgse periode (circa 1690 - 1698) studeerde bij Johann Adam Reincken. Reincken was leerling van Heinrich Scheidemann, terwijl Scheidemann tot de belangrijkste leerlingen van Sweelinck gerekend mag worden.

Van 1698-1733 verblijft Böhm in Lüneburg waar hij in contact kwam met de jonge en verweesde Johann Sebastian Bach die gedurende twee jaren in deze stad verbleef. Böhm was niet alleen een belangrijke leermeester voor Bach maar was ook een vaderfiguur en coach voor hem. In de muziek van de jonge Bach is dan ook veel van Böhm's invloed terug te vinden. Vermeldenswaardig is dat Bach Reinckens koraalfantasie *An Wasserflüssen Babylon* overschreef van een afschrift dat Böhm in zijn bezit had c.q. zelf gemaakt had.

De koraalbewerking over *'Allein Gott in der Höh sei Ehr'* stamt uit zijn Lüneburgse periode. In dit koraal voorspel is de melodie zowel in het manuaal als in het pedaal te horen. De partita over *'Freu dich sehr o meine Seele'*, ontstaan in zowel zijn Thüringse als Lüneburgse periode kent twaalf variaties, waarin we duidelijk Franse invloeden terugzien in vorm, textuur en versieringskunst.

We keren weer terug naar Nederland. Dit keer niet naar het Amsterdam van Sweelinck, maar naar het Middelburg van Bustijn. Dicht bij huis. Bustijn was organist en 'klokkensist' van de Nieuwe Kerk en Abdijtoren in Middelburg. Hij schreef negen suites voor klavecimbel, die duidelijk Franse invloeden hebben voor wat betreft de opbouw en ornamentiek -net zoals de partita van Böhm-, maar ook gelijkenissen vertonen met de klaviermuziek van J.S. Bach. Met deze Bach sluiten we het programma af, natuurlijk met *'Allein Gott in der Höh sei Ehr'*. In deze korte bewerking horen we dat de tijd van Sweelinck ver achter ons ligt. De harmonische grenzen die Bach hier opzoekt zijn wellicht illustraties van de kritiek die hij kreeg van het kerkbestuur in Arnstadt ("*wunderlicher variationen*" en "*frembder Thöne*").

Biografie

GERARD BOOT kreeg orgel- en pianolessen aan de Zeeuwse Muziekschool van Bram de Wolf, Rien Balkenende en Leen de Broekert. Na cum laude het D-examen te hebben behaald, specialiseerde hij zich in de interpretatie van oude muziek, eveneens bij Leen de Broekert (1949-2009), die een groot specialist was op het gebied van de oude muziek en haar uitvoeringspraktijk.

Gerard Boot is voorzitter van Incanto, een werkgroep die concerten met Oude Muziek organiseert en onderdeel uitmaakt van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen (www.incantoconcerten.nl). Daarnaast is hij bestuurslid van de nieuwe stichting De Rijckere-orgel 1776, die zich inspant het unieke De Rijckere-orgel uit Beek (Limburg) aan te kopen en naar de St. Augustinuskerk in Middelburg over te plaatsen (www.derijckereorgel.nl).

Hij is organist in Middelburg, Veere en Baarland. In Baarland is hij vanuit de Stichting Oude Zeeuwse Kerken belast met het hoederecht over het buitengewoon authentieke Moreau-orgel uit 1750. In 2015 presenteerde hij samen met André Poortvliet een CD van dit instrument, die in de pers lovende recensies kreeg. Hierop spelen zij een uniek repertoire van (deels vierhandige) werken van Rameau, Lully, Dumont en Chaumont.

Benefietconcert 12 augustus 2021 André Poortvliet

ANDRÉ POORTVLIET, *orgel*

'Europa in de tijd van Sweelinck':

Arauxo, Bull, Cornet, Frescobaldi, Heredia, Inglot, Peraza, Sweelinck en Schildt

Programma

William Byrd (1543-1623)

Fantasia in d

(My Lady Nevells Booke, British Library MS Mus. 1591, London, ca 1590)

The Queens Alman

(Fitzwilliam Virginal Book, Fitzwilliam Museum, Cambridge Music MS 32.G.29, ca 1609-1619)

Girolamo Frescobaldi (1583-1643)

Quinta Toccata sopra i pedali per l'organo, e senza

(Il Secondo Libro di Toccata..., Rome, 1627/1637)

William Inglot (1544-1621)

The Leaves bee greene

(Fitzwilliam Virginal Book, Fitzwilliam Museum, Cambridge Music MS 32.G.29, ca 1609-1619)

Francisco Peraza (1564-1598)

Medio registro alto (de) Primer Tono

(Ms Tomo 30, Monasterio de El Escorial)

Sebastian Aguilera de Heredia (1561-1627)

Salve Regina de 1er tono

(Ms 2187, Monasterio de El Escorial)

Francisco Correa de Arauxo (1584-1654)

Tiento tercero de sexto tono sobre la primera parte de la *Batalla de Morales*

(Facultad organica, Alcala, 1626)

Peeter Cornet (c1575-1633)

Regina Caeli

- Regina caeli

- Quia quem meruisti

- Resurrexit sicut dixit

- Ora pro nobis

(Music MS 89, Christ Church Library, Oxford)

Melchior Schildt (1592-1667)

'Herr Christ, der einig Gottessohn'

- a 4, midt dem pedahll vnnndt 2 Clauier
- a 3, Manual oder den Co[rahll] im ped[ahll]
- a 3, Corahll Bass

(MS Lynar B2, Staatsbibliothek, Berlin)

Jan Pieterszoon Sweelinck (1562-1621)

Fantasia d2

(MS Lynar A1, Staatsbibliothek, Berlin)

Programmatoelichting

'Europa in de tijd van Sweelinck'

Dit 'Europese' concertprogramma is omsloten door twee monumentale fantasieën: één van Byrd en één van Sweelinck. De **Fantasia in d** van Byrd is gecomponeerd omstreeks 1590 en is driedelig. Het eerste deel is streng polyfoon van opzet, waarbij het openingsthema doet denken aan het *Salve Regina*. Het homofone tweede deel is gebaseerd op dansritmes en herinnert aan de meerkorige Venetiaanse muziek van Andrea en Giovanni Gabrieli. Het derde deel is vrijer van opzet en wordt gekenmerkt door de energieke toccata-stijl die vooruitwijst naar de *stylus fantasticus* uit de 17^e eeuw.

Zijn **The Queens Alman** is gebaseerd op een populaire 16^e-eeuwse melodie die in 1572 in Erfurt ontstond: *Von Gott will ich nicht lassen*. Ook in Frankrijk en Italië is deze melodie terug te vinden. De titel van Byrd verwijst ongetwijfeld naar Queen Elizabeth. Was het haar favoriete melodie, die Byrd van inventieve omspelingen voorzag?

Frescobaldi publiceerde in 1615 zijn eerste boek met toccata's voor klavecimbel, een baanbrekend werk waarin de verworvenheden van de *stile nuovo* (de nieuwe vrije componeerstijl die in madrigalen werd toegepast) vertaald werd naar het klavier. In 1627 publiceerde hij een tweede boek met toccata's waarin ook enkele orgelstukken opgenomen zijn. De **Quinta Toccata** is hier een mooi voorbeeld van. Boven lang aangehouden pedaaltonen ontwikkelt zich een lijnenspel met schrijnende dissonanten en onverwachte harmonische wendingen. Het idioom van dit werk doet ook denken aan de *Toccata l'Evatione*, een specifiek liturgisch orgelgenre dat gespeeld wordt bij de verheffing van brood en wijn tijdens de eucharistie.

The Leaves bee greene (deze melodie is ook bekend onder de titel *Browning*) is een variatierEEKS van de onbekende Engelsman Ingot. Hij was als organist verbonden aan

de kathedralen van Hereford en Norwich en liet slechts een handvol composities na. Dit werk ademt de pastorale sfeer van het Engelse platteland, zo geliefd bij de Engelse componisten omstreeks 1600. De variaties nemen steeds verder toe in intensiteit om in de laatste variatie tot inkeer te komen.

Na muziek uit Engeland en Italië beluisteren we nu drie componisten van het Iberisch schiereiland. Peraza was organist van de kathedraal van Sevilla. Zijn tijdgenoten roemden zijn orgelspel en vermelden hem als uitvinder van de *medios registros* (orgelmuziek voor één klavier, waarbij door gebruik van gedeelde registers de melodie en begeleiding verschillende klankkleuren hebben). Zijn **Medio registro alto** is het enig bewaard gebleven werk. Voor een orgelwerk uit de late 16e eeuw is het opvallend modern door de ritmische variëteit, toonrepetities en overdadige versieringen.

Heredia, organist in onder andere Zaragoza, schreef twee bewerkingen over het **Salve Regina**. De vanavond gespeelde bewerking ademt de mystieke sfeer van de orgelmuziek uit de contrareformatie. De gebruikte figuren worden heel consequent toegepast, waardoor de compositie een contemplatief karakter heeft.

Arauxo publiceerde zijn *Facultad Organica* in 1626. Dit werk, bestaande uit 69 composities, is een hoogtepunt uit de orgelliteratuur. Enerzijds blikt Arauxo terug op de strenge meerstemmigheid van de Renaissance, anderzijds schrijft hij experimentele muziek uit de vroegbarok. Arauxo is een grote vernieuwer als het gaat om versieringskunst, introductie van complexe ritmiek, contrasten tussen donker-licht en muzieknotatie. De *Batalla* is een typisch Iberisch genre van orgelmuziek. Het orgel bleek namelijk een effectief instrument om muzikale oorlogsscenes uit te beelden door onder andere het gebruik van trompetregisters, markante ritmes, repeterende noten, dialogen tussen linker- en rechterhand en felle dissonanten. Deze muziek kan opgevat worden als een muzikale weergave van de strijd tussen Goed en Kwaad en had mogelijk ook een liturgische functie. Arauxo schreef deze fantasia (**tiento**) op basis van een (verloren gegane) *Batalla* van de bekende Spaanse Renaissance-componist Cristóbal de Morales.

Cornet was organist aan het Spaanse Hof in Brussel met als collega's onder andere de musici Peter Philips en John Bull en diplomaat Peter Paul Rubens. Het **Regina Caeli** is net als het *Salve Regina*, een Maria-antifoon en had een belangrijke plaats in de *Avondlof* of *Laudes vespertinae*. Opvallend is dat Cornet hier alle vier de coupletten getoonzet heeft, doorgaans werden vocale verzen en orgelverzen afgewisseld met elkaar (alternatim praktijk). Na de verstilde eerste twee coupletten, schrijft Cornet in het derde couplet (*'Opgestaan zoals hij gezegd heeft'*) virtueuze diminuties (omspelingen van de melodie) voor een gedeeld register, in dit geval het Cornet-

register (what's in a name?). In het vierde couplet keert de verstilde en mystieke sfeer van het begin weer terug ('*Bid voor ons*').

Schildt, afkomstig van een organistenfamilie uit Hannover, studeerde omstreeks 1609 in Amsterdam bij Sweelinck. In de drie variaties op de vroeg-reformatorische hymne **Herr Christ, der einig Gottessohn**, gepubliceerd door Johann Walter in Wittenberg in 1524, is de invloed van zijn leermeester te horen: de variaties zijn strikt drie- of vierstemmig en de melodie komt in verschillende hoogtes voor, respectievelijk in de sopraan, alt en bas. Deze keuze is terug te voeren op de tekst van de betreffende coupletten:

(1) '*Er is der Morgensterne*': de hoogste ligging (sopraan), gespeeld met de stralende Sesquialter als fonkelende ster.

(2) '*Für uns ein Mensch geboren*': ligging in de middenstem (alt) als symbool voor de Middelaar tussen God en mens.

(3) '*Du Schöpfer aller Dinge, du väterliche Kraft*': ligging in de laagste stem (bas) als krachtig en zelfverzekerd fundament voor de imiterende bovenstemmen.

Sweelincks uitgebreide **Fantasia d2** is gebaseerd op de retorische principes die in de late Renaissance opnieuw in de belangstelling stonden. Na de introductie van het thema (*Exordium*, 121 maten), komt het thema in de vergroting voor (*Medium*, 120 maten) om te besluiten met het thema in kleinere notenwaarden (*Finis*, 76 maten). Het is een relatief laat werk waarbij de schoonheid ligt in de eenvoud van de thema's, het introverte en vocale karakter, de heldere structuur en de geniale combinatie van de verschillende thema's.

Biografie

ANDRÉ POORTVLIET heeft een passie voor barokmuziek en deelt deze graag met het publiek door het geven van concerten op klavecimbel, historische orgels of met ensemble Consort of Voices. Hij volgde klavecimbel- en orgellessen en lessen basso continuo bij Leen de Broekert (1949-2009), die een grote inspiratiebron vormde. Daarnaast waren privélessen klavecimbel bij Bob van Asperen belangrijk in zijn ontwikkeling. Ook volgde hij masterclasses bij onder andere Pierre Hantaï, Christophe Rousset, Francesco Cera en Marieke Spaans. André bezit een collectie klavecimbels van meesterbouwers Cornelis Bom en Jan Boon. Hij is organist van de Oostkerk in Middelburg (De Rijckere-orgel, 1783). In 2020 begon hij een nieuw meerjarenproject rondom de orgel- en klavecimbelmuziek van J.S. Bach. Daarnaast is hij initiatiefnemer en bestuurslid van stichting De Rijckere-orgel 1776, die zich inspant het unieke De Rijckere-orgel uit Beek (Limburg) aan te kopen en naar Middelburg over te plaatsen.

Benefietconcert 19 augustus 2021 Bram de Wolf

BRAM DE WOLF, *orgel*

Cabezón, Arauxo, Sweelinck, Scheidt, Scheidemann, Kuhnau, Sorge en Bach

Programma

Antonio de Cabezón (± 1510-1568)

Diferencias sobre el Canto Llano de Cavallero

(Obras de música para tecla, arpa y vihuela..., Madrid, 1578)

Francisco Correa de Arauxo (1584-1654)

Très glossas sopra el Canto Llano de la Inmaculada Concepción

(Facultad Organica, Alcala, 1626)

Jan Pieterszoon Sweelinck (1562-1621)

- Fantasia a3, auf die Manier eines Echo, SwWV 275

(MS GKI F 234, Stadtbibliothek, Berlijn)

- Malle Symen, SwWV 323

(MS QN 204, Biblioteka Rossijskoj Akademii Nauk, St.Petersburg)

- Toccata a2, SwWV 297

(MS Lynar A1, Staatsbibliotheek, Berlijn)

Samuel Scheidt (± 1587-1654)

Uit Cantio Sacra 'Vater unser im Himmelreich', SSWV 104 :

1. Versus: Coral in Cantu, à 4 Voc

3. Versus: Coral in Cantu, à 3 Voc

4. Versus: Bicinium contra puncto duplici adornatum

8. Versus: Coral in Basso colorato

9. Versus: Coral in Cantu colorato

(Tabulatura nova, Hamburg, 1624)

Heinrich Scheidemann (± 1595-1663)

Praeambulum in d

(MS 207/15, Ratsbücherei, Lüneburg)

Johann Kuhnau (1660-1722)

Suonata prima 'Il Combattimento trà David e Goliath'

- Das Pochen und Trotzen des Goliath

- Das zittern der Israeliten und ihr Gebet zu Gott bey dem Anblicke dieses abscheuligen Feindes

- Die Herzhaftigkeit Davids, dessen Begierde dem Riesen den stolzen Muth zu brechen und das kindliche Vertrauen auf Gottes Hülffe
- Die zwischen David und Goliath gewechselten Streit Worte und den Streit selbst, darbey dem Goliath der Stein in die Stirne geschleudert und er dadurch gefället und gar getödtet wird
- Die Flucht der Philister, ingleichen wie ihnen die Israeliten nachjagen und sie mit dem Schwerte erwürgen
- Das frolocken der Israeliten über diesem Siege
- Das über dem Lobe Davids von denen Weibern Chorweise musizierte Concert
- Und endlich die allgemeine in lauter Tantzen und Springen sich äusernde Freude
(*Musicalische Vorstellung einiger Biblischer Historiën..., Leipzig, 1700*)

Georg Andreas Sorge (1703-1778)

Fuga sopra BACH

(*MS III.8.64, Musikbibliothek, Leipzig*)

Johann Sebastian Bach (1685-1750)

Praeludium und Fuge E-dur BWV 878

(*MS 35021, British Library, London*)

Georg Andreas Sorge

Toccatà per omnem circulum

(*MS III.8.64, Musikbibliothek, Leipzig*)

Johann Sebastian Bach

Praeludium und Fuge e-moll BWV 879

(*MS 35021, British Library, London*)

Programmatoelichting

Het programma begint met een tweetal **liedvariaties** uit het vroege Spanje. Antonio de Cabezón maakte op de melodie van deze indertijd bekende ballade die qua thematiek te vergelijken is met onze *Heer Halewyn*-ballade, een reeks variaties. De melodie ligt in de eerste variatie onversierd in de discant en wordt opgenomen in een rustig vierstemmig polyfoon weefsel. In de tweede variatie wordt de melodie (nog steeds in de discant) wat meer omspeeld en worden de andere stemmen beweeglijker. In de derde en vierde variatie vinden we de melodie in respectievelijk de tenor en de alt-ligging waarbij het aantal deelnemende stemmen wisselt. In de drie-stemmige vijfde en laatste variatie ligt de melodie onversierd in de onderstem (tenor).

Hoewel Portugees van afkomst, was Arauxo al vroeg organist aan de kathedraal van Sevilla. Deze reeks liedvariaties op het in zijn dagen zeer bekende Marialied ***Todo el mundo*** is bedoeld voor het Spaanse eenklaviers orgel waarop door de zogenaamde

registerdelingen toch solo-effecten mogelijk waren. De melodie ligt in alle vier variaties in de uitkomende bovenstem, de donkere begeleidende akkoorden blijven keurig uit de buurt van de klavierdeling op *c'/cis'*. In de in deze variaties toegepaste diminuties (letterlijk: lange melodietonen omspelen in (steeds) kleinere notenwaarden) horen we de *Kolorierungspraxis* van de Noorderlingen Sweelinck, Scheidt en Scheidemann doorklinken.

Vlak vóór en tijdens het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) van de Tachtigjarige Oorlog (1586-1648) trokken veel getalenteerde jonge Duitse organisten naar Amsterdam om in de leer te gaan bij de zeer invloedrijke Jan Pieterszoon Sweelinck. Diens reputatie als muziekpedagoog en virtuoos improvisator op orgel en klavecimbel was wijd verbreid. Tijdens Sweelincks leven zijn er geen klavierwerken van hem uitgegeven maar juist zijn talrijke buitenlandse leerlingen hebben een belangrijke rol gespeeld in de uiteindelijke overlevering van zijn werk.

In de variaties over *Vater unser im Himmelreich* van Samuel Scheidt (Halle) is de invloed van diens leermeester Sweelinck goed hoorbaar. Wel zoekt Scheidt in dit werk heel nadrukkelijk een doorwrochte contrapuntische benadering met technieken zoals spiegelingen. Speciale vermelding verdient het *bicinium* waarin hij het z.g. *dubbel contrapunt* toepast. Iedere melodieregel klinkt in deze variatie twee keer achter elkaar waarbij hij de bewegelijke tegenstem eerst onder en daarna boven de cantus firmus laat klinken.

Van de Hamburgse Sweelinck-leerling Heinrich Scheidemann klinkt het door de veelvuldig toegepaste chromatiek zeer expressieve en Italiaans aandoende **Praeambulum in d.**

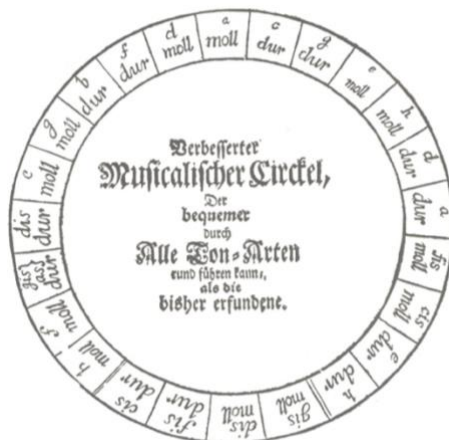
Johann Kuhnau werd volgens musicoloog Arnold Schering in zijn tijd gezien als een man van 'middeleeuwse universaliteit'. Hij was veeltalig en 'beschikte over een muzikaal, juridisch, theologisch, retorisch, poëtisch en mathematisch meesterschap'. Als Thomascantor was hij Bachs directe voorganger in Leipzig. In zijn **Biblische Sonaten** waarin hij de afzonderlijke delen van een subtitel voorzag, wilde hij aantonen dat muziek ook zonder tekst emoties op de luisteraars kon overbrengen. Hij paste hierbij de *affectenleer* toe waarin het bespelen van de menselijke emoties binnen een muzikaal betoog (retorica!) centraal staat. Alle mogelijke gemoedstoestanden werden geïnventariseerd en verbonden aan muzikale middelen als ritme, tempo, dynamiek, intervallen, klankkleur én toonsoort. Met het begrip toonsoort is het bruggetje gemaakt naar het terrein van de stemmingen (temperaturen) waarop in Bachs tijd veel ontwikkelingen gaande waren.

Georg Andreas Sorge behoorde tot de directe vriendenkring van Bach en componeerde onder andere drie **fuga's op de naam BACH**. Hij genoot vooral aanzien als theoreticus en hield zich nadrukkelijk ook bezig met de 'temperaturen'. De 1/6-comma middentoonstemming, die met name in het noorden van Duitsland nog steeds

prominent werd toegepast, voldeed volgens Sorge (met Bach als getuige?) niet meer. Er werden diverse onevenredig-zwevende stemmingen geconstrueerd die het mogelijk maakten om in alle beschikbare 24 toonsoorten te kunnen musiceren. Sorge volgt in zijn **Tocatta per omnem circulum** de complete cirkel uit Johann Matthesons standaardwerk *Kleine General-Bass Schule* (Hamburg, 1735): te beginnen in a-moll en vervolgens in de richting van de wijzers van de klok, om uiteindelijk weer in a-moll te eindigen. Het Duyschot/Müller-orgel is gestemd in de zogenaamde Kirnberger III-stemming en u zult merken dat er grote verschillen tussen de verschillende toonsoorten te horen zijn. Juist die verschillen tussen toonsoorten speelden een belangrijke rol in de eerder genoemde affectenleer. Pikant is overigens dat Sorge niet te spreken was over de stemmingen van zijn tijdgenoot en collega Johann Philipp Kirnberger (1721-1783).

J.S. Bach schreef zijn twee cycli van ‘*Das wohltemperierte Klavier*’ (resp. 1722 en 1740-42) met in iedere band 24 Praeludien und Fugen in alle beschikbare toonsoorten. Uit de 2^e cyclus klinken resp. **BWV 878** in de toonsoort E-dur en **BWV 879** in e-moll.

Voor het fuga-thema van BWV 878 heeft hoogstwaarschijnlijk een *ricercare* van Johann Jakob Froberger model gestaan, terwijl dit thema ook lijkt op een fugathema van Johann Caspar Ferdinand Fischer. Het werk van beide componisten kende Bach zeer goed en hij had er grote waardering voor. In deze vocaal gedachte fuga gebruikt Bach de *stretto-techniek* veelvuldig en past hij meerdere verkleiningen en omkeringen toe. Van BWV 879 is het Praeludium in feite een hele uitgebreide tweestemmige inventie in de Italiaanse *corrente-stijl* waarin de thematiek zich constant verder ontwikkelt. In het tweede gedeelte komen motieven ook in omkering voor. Het grillige fugathema is zeer uitgebreid en ritmisch veelvormig. In twee afschriften van deze zeer virtuoze fuga wordt al in maat 70 afgesloten. Het heeft er alle schijn van dat Bach de expressieve afsluitende periode van zestien maten later heeft toegevoegd.

Biografie

BRAM DE WOLF begon zijn muziekstudies aan de Gemeentelijke Muziek- en Balletschool te Bergen op Zoom bij Daan Manneke en Flip Veldmans. Vervolgens studeerde hij orgel en schoolmuziek aan het Brabants Conservatorium te Tilburg. Docenten waren o.a. Huub Houët en Bram Beekman. Aan de Internationale Zomeracademie voor organisten te Haarlem volgde hij interpretatiecursussen bij Ewald Kooiman, Piet Kee en Harald Vogel. Momenteel is hij als docent voor de vakken Kunst-Muziek en Kunst-Algemeen en als ondersteuningscoördinator van de VWO-bovenbouw werkzaam aan CSW-van de Perre te Middelburg. Als organist is hij verbonden aan de Oud-Katholieke Statie Zeeland. In die hoedanigheid is hij de vaste bespeler van het historische Duyschot/Müller-orgel (1707 / 1754) van de Sint Augustinuskerk (voormalig Lutherse Kerk) te Middelburg. Daarnaast is hij bestuurslid van stichting De Rijckere-orgel 1776, die zich inspant het unieke De Rijckere-orgel uit Beek (Limburg) aan te kopen en naar de St. Augustinuskerk in Middelburg over te plaatsen.

Benefietconcert 27 augustus 2021 Francesco Cera

FRANCESCO CERA, *orgel & klavecimbel*

Girolamo Frescobaldi: 'tussen Renaissance en Barok'

Programma

Giulio Segni (1498-1561)

[Duyschot/Müller-orgel]

Ricercar terzo

(*Musica Nova accomodata per cantar et sonar sopra organi*. Venezia, 1540)

Girolamo Frescobaldi (1583-1643)

Fantasia prima con un soggetto

(*Il primo libro delle Fantasie a quattro*. Milano, 1608)

Toccata per l'elevazione (Messa della Madonna)

(*Fiori Musicali*. Venezia, 1635)

Capriccio sopra ut re mi fa sol la

(*Il primo libro di capricci fatti sopra diversi soggetti et arie*. Roma, 1624)

Giovanni Maria Trabaci (ca 1575-1647)

[klavecimbel naar Boni]

Canzon francese settima cromatica

(*Ricercate, Canzone francese, Capricci, Canti fermi*. Napoli, 1603)

Girolamo Frescobaldi

Toccata seconda

(*Toccate e Partite d'intavolatura di cimbalo. Libro primo*. Roma, 1615)

Corrente prima – Corrente seconda – Corrente quarta

(*Toccate e Partite d'intavolatura di cimbalo. Libro primo*. Roma, 1615)

Girolamo Frescobaldi

[klavecimbel naar Giusti]

Capriccio sopra la Battaglia

(*Aggiunta*. Roma, 1637)

Partite sopra l'aria di Ruggiero

(*Toccate e Partite d'intavolatura di cimbalo. Libro primo*. Roma, 1615)

Toccata nona "*Non senza fatica si giunge al fine*"

(*Il secondo libro di Toccate Canzone Versi d'Hinni Magnificat*. Roma, 1627)

Programmatoelichting

Girolamo Frescobaldi: tussen Renaissance en Barok

Tussen 1590 en 1600 veranderde de muziekstijl in Italië ingrijpend. Een groep componisten uit Florence, waaronder Galilei, Caccini en Peri, introduceerde de monodie (een madrigaal voor solozangstem begeleid door basso continuo op luit, harp of klavecimbel) als tegenhanger van de meerstemmige motetten uit de Renaissance (*stile antico*). Bij deze motetten werd de slechte verstaanbaarheid van de tekst vanwege het ingewikkelde contrapunt als een steeds groter probleem ervaren. In Florence werd volop geëxperimenteerd met retorische tekstuitbeelding en zo ontstond een nieuwe stijl met vrijere en vaak dramatische muziek: de *stile moderno* of *stile nuovo*. Frescobaldi is één van de eerste componisten die deze nieuwe stijl vertaalde naar het klavier. Zijn orgel- en klavecimbelmuziek is intrigerende muziek op de scheidslijn van Renaissance en Barok zoals vanavond tijdens dit concert te horen is.

Het **Ricercar terzo** van Segni is het vertrekpunt: de contrapuntische orgelmuziek uit de Renaissance. De meerstemmigheid is volgens strenge regels uitgewerkt: een beweging in kwarten en halve noten, dissonantgebruik volgens vaste principes en het vermijden van uitgebreide figuraties. Deze muziek werd in 1540 onder de titel *Musica Nova* uitgegeven, maar was tijdens Frescobaldi's jeugd ruim een halve eeuw oud.

De term fantasia komt in de Italiaans klaviertraditie nauwelijks voor. Waarschijnlijk koos Frescobaldi deze naam bewust voor zijn studie naar het Ricercare, een 16e eeuwse vorm die iedere organist beheerste. Zijn publicatie van de bundel met fantasia's kan gezien worden als een eerbetoon aan en een afscheid van de Renaissance. De **Fantasia prima** is gebaseerd op één thema met een kenmerkend terts- en kwartinterval. Opvallend is ook hoe geconcentreerd dit thema is uitwerkt in de drie compacte delen van het werk.

De **Toccata per l'elevazione** -met opschrift *Adasio* (langzaam)- is een expressief meesterwerk door de wrange harmonische akkoorden en barokke *affecten*. Bijzonder is het contrapuntische, chromatische thema dat in de bas- en tenorpartij opduikt en de spanning verder vergroot. Deze indringende muziek, bedoeld als contemplatie op het offer van Christus, heeft in de 21^e eeuw niets aan zeggingskracht ingeboet.

De **Capriccio sopra ut re mi fa sol la** staat in de Renaissance-traditie van de hexachord-fantasia. De zes noten *c d e f g a* vormen een hexachord. Het schrijven van een geleerde, contrapuntische compositie op dit hexachord-thema was de ware toetssteen van een componist. De vroegste vorm vinden we in 1503 bij Brumel (*Missa ut re mi fa sol la*), die werkzaam was aan het hof in Ferrara, de geboorteplaats van Frescobaldi. Er zijn hexachord-fantasiëën overgeleverd van onder andere de klavierspelers Arauxo,

Bull, Byrd, Cabanilles, Cornet, Cosyn, Coelho, Fasolo, Hassler, Scheidt, Strozzi, Sweelinck en Tomkins. Frescobaldi's werk is diepzinnig door de virtuoze behandeling van het thema: naast dat het thema in kleinere notenwaarden voorkomt (diminutie), verschijnt het ook in de omkering en in ostinate vorm. In de cadensen van de verschillende secties gebruikt Frescobaldi toccata-achtige elementen.

Trabaci, werkzaam als organist op belangrijke posten in Napels, publiceerde twee bundels met klaviermuziek en had veel invloed op het werk van Frescobaldi. Zijn **Canzon francese settima cromatica** is gebaseerd op een stijgende chromatische kwart, de omgekeerde vorm van het thema van de *Fantasia Cromatica* van Sweelinck.

De publicatie van zijn eerste boek met toccata's in 1615 is het antwoord van Frescobaldi op de *stile moderno*. Frescobaldi bouwt in zijn toccata's voort op elementen uit de Venetiaanse school van Gabrieli en Merulo, werk van Napolitaanse componisten als Mayone en Trabaci en -last but not least- de toccata's van theorbespeler Kapsberger. In het voorwoord schrijft Frescobaldi: *'de speelwijze moet, gelijk bij de moderne madrigalen, niet streng in de maat zijn; ofschoon deze madrigalen moeilijk zijn, worden ze gemakkelijker wanneer men de maat nu eens langzaam en dan weer snel neemt of zelfs pauzeert in verband met de uitdrukking of de betekenis van de woorden'*. In de **Toccata seconda**, met dissonante openingsmaten, is de figuratie zeer expressief en worden recitatief-achtige maten afgewisseld met virtuoze fragmenten.

In de drie **Correntes** maken we kennis met de wereld van de dansvorm. Het zijn korte werkjes vol van subtiele nuances, inventiviteit en energie.

De **Capriccio sopra la Battaglia** staat in de traditie van de muzikale uitbeelding van strijdtoneelen (Jannequin, Banchieri, Byrd, Gabrieli, Padovano). Met gebroken akkoorden, fanfare-motieven en repeterende tonen verkent Frescobaldi in dit karakterstuk de klankwereld van het klavecimbel.

De **Partite sopra l'aria di Ruggiero** is een poëtisch meesterwerk. Het thema voor deze variatierEEKS is de zogenaamde Ruggiero-aria, een populair basthema dat ook door andere componisten werd gebruikt (Ortiz, Mayone en Trabaci). Het werk is een perfect voorbeeld van de kunst van de barokke variatievorm. Het rustige, bezinnende karakter van de laatste variaties doet denken aan variatierEEKSEN van Byrd en Sweelinck.

Als hoogtepunt van de barokke toccata tot slot de **Toccata nona** uit het tweede boek van toccata's uit 1627. Het is een zeer complex werk met grote ritmische en speeltechnische uitdagingen. Frescobaldi noteerde niet voor niets met enige zelfspot onder dit werk:

Non senza fatica si giunge al fine: niet zonder moeite bereikt men het einde...

Biografie

FRANCESCO CERA wordt internationaal erkend voor zijn uitvoeringen van 17e- en 18e-eeuwse klaviermuziek en is een van de toonaangevende specialisten op het gebied van de muziek van Girolamo Frescobaldi. Hij is ook actief als dirigent van Italiaans vroegbarok vocaal repertoire.

Hij studeerde bij Gustav Leonhardt en Luigi Ferdinando Tagliavini. Na lid te zijn geweest van Il Giardino Armonico en projecten met gerenommeerde oude-muziekspecialisten, richtte hij in 1997 het Ensemble Arte Musica op, dat Italiaans vocaal repertoire vertolkt. Hij trad op als solist en dirigent op internationale festivals in heel Europa (laatst in Tage Alter Musik in Herne, Philharmonie in Köln, Harpsichord Festival in Tallinn, Reencontros in Sintra, Vespri Musicali in Milaan en een live radio-uitzending voor Frankrijk Muziek in Parijs).

Francesco Cera heeft klavecimbel- en orgelwerken opgenomen van belangrijke 17e-eeuwse Italiaanse componisten - zoals Rossi, Storace, Merula, Valente - tot aan Domenico Scarlatti, inclusief Frescobaldi's complete Toccatas, Capricci en Fiori Musicali in een 7-cd-box die onlangs door het label Arcana is uitgegeven. Opnamen voor de labels Arts en Brilliant Classics omvatten Bachs Franse suites, klavecimbelconcerten en Das Orgelbüchlein, klavierwerken van D'Anglebert, Correa de Arauxo, Trabaci, Gesualdo's Tenebrae Responsoria en D'India's Musiche a una e due voci met zijn Ensemble Arte Musica, 'Scarlatti and the Napolitan Song' en Erotica Antiqua – Napolitan Villanellas samen met zangeres Letizia Calandra.

Francesco Cera gaf masterclasses over Italiaans orgel- en klavecimbelrepertoire in verschillende instituten in Europa en de Verenigde Staten (Piccola Accademia in Montisi, Frescobaldi Akademie in Grimstad, Academia Joseph de Echevarria, Yale University, Oberlin Conservatory, Eastman School of Music Rochester).

Presentatieconcert 28 augustus 2021

Zaterdag 28 augustus 2021, 20.00 uur, St. Augustinuskerk, Middelburg

Een afwisselend presentatieconcert door deelnemers van de masterclass over Girolamo Frescobaldi met Francesco Cera. De studenten laten zich horen op twee Italiaanse klavecimbels en het Duyschot/Müller-orgel.

Repertoire:

Orgel- en klavecimbelmuziek van Girolamo Frescobaldi (1583-1643), onder andere:

- Toccata prima (boek I)
- Partite Sopra Folia
- Capriccio sopra la Spagnoletta
- Canzona Sesta
- Aria detta la Frescobalda
- Toccata nona (boek II)
- Cento partite sopra passacagli
- Fiori musicali (selectie)

Het definitieve programma van het presentatieconcert wordt op 28 augustus bekend gemaakt.

Over de instrumenten

Duyschot/Müller-orgel (1707/1754)

Het orgel in de Lutherse Kerk (thans Sint Augustinuskerk) werd gebouwd in 1707 door Johannes Duyschot en zijn zoon Andries. Het werd aanvankelijk gebouwd voor de oude Lutherse Kerk in de Suikerpoort. In 1742, toen de (huidige) Lutherse Kerk aan de Zuidsingel gereed was, werd het daar geplaatst en door de ontwerper van het gebouw, stadsarchitect Jan de Muynck, aan de nieuwe omgeving aangepast. Het grote beeld van koning David dateert uit die tijd. Het werd, evenals het lofwerk en de fraaie consoles onder de torens van het rugpositief, vervaardigd door de toen zeer bekende Middelburgse beeldhouwer Gerard de Grendel. Door Johann Heinrich Hartmann Bätz en Albertus van Os werd toen ook het rugpositief aan het orgel toegevoegd. Dit werd in 1754 belangrijk uitgebreid door Johann Caspar Müller. In de loop van de tijd onderging het orgel enige, gelukkig niet al te ingrijpende wijzigingen. Het meest ingrijpend mag genoemd worden dat in 1912 de Mixtuur en de Dulciaan van het rugpositief, naar de geest van die tijd, werden vervangen door een Gamba en Voix Céleste. De Mixtuur en Dulciaan zijn in 1964 door Willem van Leeuwen gereconstrueerd. Het hoofdwerk is, op de discant van de Trompet 8' na, nog geheel zoals Duyschot het bouwde. Al in 1717 verwisselde Jacob Francois Moreau de Trompet 8' disc. voor een Vox Humana 8'. In 1822 herstelde Frederik van der Weele, de Middelburgse stadsorgelmaker in die tijd, de oorspronkelijke dispositie weer. Bij weinig Nederlandse historische orgels is zoveel van het oorspronkelijke stemmenmateriaal bewaard gebleven.

De dispositie:

<i>Hoofdwerk:</i>	<i>Rugpositief:</i>
Prestant 8'	Holpijp 8'
Holpijp 8'	Prestant D 8'
Octaaf 4'	Prestant 4'
Open fluit 4'	Fluit 4'
Quint 3'	Octaaf 2'
Superoctaaf 2'	Sesquialter 2 st.
Mixtuur B/D 2-4 st.	Mixtuur 3-4 st.
Cornet D 4 st.	Dulciaan 8'
Trompet B/D 8'	
Tramlant	

Koppeling HW-RP B/D

Aangehangen pedaal

Stemming: Kirnberger III

Italiaanse klavecimbelbouw algemeen

In de 17^e eeuwse klavecimbelbouw zijn verschillende stromingen te onderscheiden. De Italiaanse bouwwijze onderscheidt zich van Noord-Europese stijlen door de lichte bouwwijze, dunwandige kasten en korte mensuren (klinkende snaarlengte). Karakteristiek is de korte, heldere toon van Italiaanse klavecimbels.

Italiaans klavecimbel naar Giovanni Battista Boni, Cortona, 1619

Gebouwd door Jan Boon (Mechelen) naar het voorbeeld van het instrument in het Muziek Instrumenten Museum (MIM) in Brussel.

Klavieromvang: C/E-c³, 14 toetsen per octaaf, 1 x 8', A = 440 Hz, ¼ c. middentoon

Giovanni Battista Boni was als klavecimbelbouwer actief in Rome van 1606 tot 1641. Hij werkte voor de familie Barberini, waartoe paus Urbanus VIII en zijn neven die kardinaal waren toebehoorden. Uit de archieven blijkt dat Boni niet alleen nieuwe klavecimbels leverde voor deze familie, maar de instrumenten ook in onderhoud had, restaureerde, repareerde, stemde en verhuurde. Ook Frescobaldi had connecties met deze familie en heeft dus zeer waarschijnlijk klavecimbels van Boni bespeeld. De klavecimbels van Boni hebben vaak meer dan 12 toetsen per octaaf: de *dis* en *es* en *gis* en *as* zijn in een middentoonstemming verschillende tonen en hebben dus eigen toetsen (*split sharps*).

Italiaans klavecimbel naar Giovanni Battista Giusti, Lucca, 1679

Gebouwd door Cornelis Bom (Nieuwolda) naar het voorbeeld van het instrument in de Chiesa di San Colombano, Collezione Tagliavini, Bologna.

Klavieromvang: GG-c³, 12 toetsen per octaaf, 2 x 8', A = 440 Hz, ¼ c. middentoon

Giovanni Battista Giusti ontving zijn opleiding tot klavecimbelbouwer bij Giovanni Battista Boni en Girolamo Zenti in Rome en had vanaf 1676 een werkplaats in Lucca. Van de ongeveer twintig aan hem toegeschreven instrumenten is ongeveer de helft authentiek. Opvallend is hoe divers zijn klavecimbels zijn wat maatvoering, klavieromvang en dispositie betreft.

Agenda 2021

Stichting De Rijckere-orgel 1776 heeft in november en december de volgende activiteiten gepland:

Sweelinck-weekend: 5 t/m 7 november 2021

vrijdag 5 november 2021

20.00 – 21.30 uur, Sint Augustinuskerk, Middelburg

Openingsconcert **Sweelinck en zijn tijd**

Vocaal ensemble o.l.v. Aleida Post

André Poortvliet, orgel (Duyschot/Müller, 1707/1754)

zaterdag 6 november 2021

11.00 – 12.00 uur, begin- en eindpunt: Engelse kerk / Simpelhuis

Stadswandeling o.l.v. Marjolijn Bergmann

Wat zag Sweelinck bij zijn bezoek aan Middelburg in 1603?

12.15 – 13.00 uur, Engelse kerk, Middelburg

Lunchconcert **De klavecimbelmuziek van Sweelinck**

André Poortvliet, klavecimbel (virginaal, kopie naar Ioannes Ruckers, Antwerpen, 1600)

13.30 – 17.00 uur, Sint Augustinuskerk, Middelburg

Masterclass door Léon Berben, orgel (Duyschot/Müller, 1707/1754)

De orgelmuziek van Sweelinck

19.30 – 20.30 uur, Sint Augustinuskerk, Middelburg

Slotconcert door Léon Berben, orgel (Duyschot/Müller, 1707/1754)

Sweelinck: Der Organistenmacher

zondag 7 november 2021

10.00 – 11.00 uur, Doopsgezinde kerk, Middelburg

Sweelinck-kerkdienst

Leuny de Kam (voorganger), vocaal ensemble o.l.v. Aleida Post, Bert Geleijnse (orgel)

Kerstconcert 2021

26 december 2021, 16.00 uur, St. Augustinuskerk, Middelburg

Puer nobis nascitur

André Poortvliet speelt kerstmuziek van Byrd, Cavazzoni, Frescobaldi, Johnson, Redford, Sweelinck, Scheidemann, Weckmann en Bach.

Steun ons

Stichting De Rijckere-orgel 1776 is vanaf oprichtingsdatum aangemerkt als culturele ANBI (ANBI RSIN: 861003718). Bij (periodiek) giften aan een culturele ANBI mag u 1,25 keer het bedrag van de gift aftrekken in de aangifte inkomstenbelasting. Op de website van de belastingdienst is alle relevante informatie hierover terug te vinden.

Donateurschap

U kunt u opgeven als **donateur** van Stichting De Rijckere-orgel 1776 door onderstaand antwoordformulier in te vullen en in te leveren bij de kassa. Als donateur heeft u de volgende voordelen:

- korting op concerten en andere activiteiten zoals lezingen en masterclasses
- gratis deelname aan een jaarlijkse excursie naar een (Vlaams) historisch orgel
- u wordt als eerste op de hoogte gehouden van ontwikkelingen rondom ons meerjarenproject door middel van een digitale nieuwsbrief

De hoogte van uw jaarlijkse bijdrage bepaalt u zelf (minimum: EUR 30,- per jaar).

=====

Ja, ik word donateur van Stichting De Rijckere-orgel 1776;

Naam

Adres & woonplaats

Emailadres

Hoogte van de jaarlijkse bijdrage

€

Adoptie van een orgelregister

Het is ook mogelijk een orgelregister van het De Rijckere-orgel te **adopter**en. Als tegenprestatie geniet u alle voordelen van een donateur (zie boven) en wordt uw naam vermeld op onze website en uit te brengen publicatie over dit orgelproject (indien gewenst). De volgende registers zijn beschikbaar:

Bourdon 8'	EUR. 2.000,-
Prestant 4'	EUR. 1.000,-
Flûte 4'	EUR. 1.000,-
Nasard 3'	EUR. 800,-
Doublette 2'	EUR. 750,-
Tierce 1 3/5'	EUR. 600,-
Sesquialter II	EUR. 500,-
Fourniture III	EUR. 500,-
Cymbale II	EUR. 500,-
Cornet V	EUR. 350,-
Trompette 8'	EUR. 250,-
Cromorne 8'	EUR. 200,-
Clairon 4'	EUR. 150,-

Enmalige gift

Enmalige giften zijn meer dan welkom. Maak uw gift over naar ons rekeningnummer, onder vermelding van donatie orgel + uw naam: NL70 BUNQ 2042 3735 75 (t.n.v. Stichting De Rijckere-orgel 1776).

Periodieke schenking d.m.v. notariële akte

Deze periodieke schenking wordt vastgelegd in een onderhandse of notariële akte, meer informatie (inclusief een rekenvoorbeeld) is te vinden op onze website.

